

## **Иқтисодий соҳадаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш — давр талаби**

Маълумки, Олий Мажлис Сенатининг 2014 йил 13-14 ноябрь кунлари бўлиб ўтган ўн олтинчи ялпи мажлисида сенаторлар томонидан "Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2015 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"ги қонун ҳам маъқулланди. Ушбу қонун 2014 йилнинг 5 декабрида матбуотда эълон қилинди ва шу кундан эътиборан кучга кирди.

Айтиш керакки, ушбу янги қонун билан амалдаги "Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида"ги, "Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида"ги қонунларга, шунингдек, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги ҳамда Солиқ кодексларига тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди.

Хусусан, "Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида"ги қонунга киритилган ўзгартишлардан бири ҳарбий хизматчиларнинг, ички ишлар органларининг бошлиқлар ва оддий ходимлар таркибидан иборат бўлган шахсларнинг, судьялар ва прокуратура органлари даражали унвонларга (ҳарбий унвонларга) эга бўлган ходимларининг пенсия таъминоти билан боғлиқ бўлиб, ушбу тоифадаги ходимларни, шунингдек, уларнинг оила аъзоларини пенсия билан таъминлаш шартлари, нормалари ва тартиби Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари билан белгиланиши, шунингдек, уларга "Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида"ги қонунда назарда тутилган асосларда пенсия олиш ҳуқуқи ҳам берилиши назарда тутилди.

Бунда ҳарбий хизматчилар, ички ишлар органларининг бошлиқлар ва оддий ходимлар таркибидан бўлган шахслари, судьялар ва прокуратура органларининг даражали унвонларга (ҳарбий унвонларга) эга ходимлари пул таъминотининг барча турлари фуқароларнинг иш ҳақи сингари бир хилда ҳисобга олинади.

Шунингдек, қонуннинг 31-моддасида назарда тутилган ўртача ойлик иш ҳақини аниқлашнинг умумий тартибига ҳам тегишли ўзгартиш киритилди.

Хусусан, мавсумий ишларда банд бўлган ходимларга пенсиялар тайинлашда пенсияни ҳисоблаб чиқариш учун олинадиган ўртача ойлик иш ҳақи, ишдаги мавжуд танаффуслардан қатъи назар, меҳнат фаолиятининг охирги ўн йили давомидаги исталган кетма-кет беш мавсумдаги (пенсия сўраб мурожаат этган кишининг танлови бў-

йича) қайта ҳисобланган иш ҳақининг умумий миқдорини олтимишга бўлиш йўли билан аниқланиши белгиланди.

Шунингдек, ушбу янги қонун билан Маъмурий жавобгарлик тўққизинчи кодекснинг 175 ва 264-моддаларига ҳам тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди. Жумладан, кодекснинг 175-моддасига киритилган қўшимча солиқ солинадиган объектларнинг ҳисобини олиб бормаслик ёки касса операцияларини юритиш тартибини, шунингдек, тўлов интизомини бузиш билан боғлиқ бўлиб, унга кўра, солиқ тўловчи томонидан бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига солиқлар ҳамда бошқа мажбурий тўловларни тўлаш учун тўлов топшириқномасини хизмат кўрсатаётган банкка тақдим этмаслик ёки ўз вақтида тақдим этмаслик — мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг уч бараваридан беш бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлиши, шунингдек, мазкур ҳуқуқбузарликни маъмурий жазо чораси қўлланилганидан кейин бир йил давомида такрор содир этганлик — мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг беш бараваридан ўн бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлиши мустаҳкамлаб қўйилди.

Бундан ташқари ушбу қонун билан Солиқ кодексининг ҳам бир қатор моддаларига тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритилди:

биринчидан, ушбу ўзгартишлардан бири солиқ ҳисоботини тақдим этиш тартиби билан боғлиқ бўлиб, эндиликда тадбиркорлик субъектлари солиқ ҳисоботини телекоммуникация каналлари орқали электрон ҳужжат тарзида тақдим этадилар.

Иккинчидан, солиқ қарзини тўлашни кечиктириш ва (ёки) бўлиб-бўлиб тўлашнинг умумий шартлари билан боғлиқ бўлиб, эндиликда юридик шахслар билан бир қаторда яқка тартибдаги тадбиркорлар ҳам давлат солиқ хизмати органига ёзма билдириш юбориб, текширувлар натижалари бўйича қўшимча ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар, шунингдек, молиявий санкциялар суммаларини тўлашни ундириш тўғрисида қарор қабул қилинган кундан эътиборан олти ой мобайнида тенг улушларда амалга оширишга ҳақли эканлиги белгиланди.

Учинчидан, Солиқ кодексининг "Солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги тўғрисида ахборот тақдим этадиган органлар ва ташкилотлар ҳамда уларнинг мажбуриятлари" деб номланган 84-моддаси тўртинчи қисмида кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқни давлат рўйхатидан ўтказувчи органлар ҳар йили 1 февралгача ўзлари жойлашган ҳудуддаги давлат солиқ хизмати

органларига тегишли ҳудудда жойлашган ер участкаси ва бошқа кўчмас мулк, унинг мулкдорлари (эгалари) тўғрисида 1 январь ҳолатига кўра, маълумот бериши, шунингдек, ер участкаси ва бошқа кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқлар йил давомида юзага келганда — мазкур кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқлар давлат рўйхатидан ўтказилган кундан эътиборан ўн кун ичида маълум қилиши шартлиги белгилаб қўйилди.

Тўртинчидан, ушбу янги қонун билан ҳисоб-китобларни тақдим этиш тартибига ҳам ойдинлик киритилди. Хусусан, солиқ агентлари асосий бўлмаган иш жойидан даромадлар олган жисмоний шахслар тўғрисида Давлат солиқ қўмитаси ва Молия вазирлиги томонидан белгиланадиган шаклда, солиқ даври тугаганидан сўнг ўттиз кун ичида давлат солиқ хизмати органларига маълумотнома тақдим этиши шартлиги белгиланди. Ҳозир навбатида, ушбу маълумотномада солиқ тўловчининг — жисмоний шахснинг идентификация рақами; солиқ тўловчининг фамилияси, исми, отасининг исми, доимий яшаш манзили; ўтган солиқ даври якунлари бўйича даромадларнинг умумий суммаси ва жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғининг ушлаб қолинган умумий суммаси; солиқ агентининг идентификация рақами; солиқ агентининг номи, жойлашган ери (почта манзили) ақс этирилади.

Айтиш керакки, янги қонун билан Солиқ кодексига киритилган навбатдаги янгилик ҳисобот даври билан боғлиқ бўлиб, унга кўра, ҳисобот даври қўшилган қиймат солиғи тўлайдиган микрофирмалар ва кичик корхоналар учун - йил чораги ҳамда микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар учун — бир ой қилиб белгиланди.

Шунингдек, Солиқ кодексининг 225-моддаси биринчи қисмига киритилган янгиликка кўра, қўшилган қиймат солиғининг ҳисоб-китоби солиқ бўйича ҳисобга олиш жойидаги давлат солиқ хизмати органларига ортиб борувчи якун билан:

- қўшилган қиймат солиғи тўловчи микрофирмалар ва кичик корхоналар томонидан — йилнинг ҳар чорагида ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса, йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда;

- микрофирмалар ва кичик корхоналар жумласига кирмайдиган солиқ тўловчилар томонидан — ҳар ойда ҳисобот давридан кейинги ойнинг 25-кунидан кечиктирмай, йил якунлари бўйича эса, йиллик молиявий ҳисобот топшириладиган муддатда тақдим этилади.

Бундан ташқари суялтирилган газни ишлаб чиқарувчиларнинг маҳсулотлари истеъмолчиларга нафақат автомобилларга ёнилғи қуйиш шаҳобчалари орқали, балки биржа орқали ҳам реализация қилинишни инобатга олиб, Солиқ кодексининг 301-моддаси биринчи қисми қуйидаги тахрирда баён этилди:

"Транспорт воситаларига бензин, дизель ёқилғиси ва газ ишлатганлик учун олинадиган солиқни тўловчилар охириги истеъмолчиларга бензин, дизель ёқилғиси ва газни реализация қилишни, шу жумладан, автомобилларга ёқилғи қуйиш шаҳобчалари орқали реализация қилишни амалга оширувчи юридик шахслардир".

Мазкур янги қонун билан Солиқ кодексига киритилган қўшимчалардан яна бири имтиёзлар билан боғлиқ бўлиб, унга кўра, ягона ижтимоий тўлов қуйидагиларга нисбатан, яъни:

- Ўзбекистон Республикаси мудофаа, ички ишлар, фавқулодда вазиятлар вазирликларининг, Ўзбекистон Республикаси Миллий хавфсизлик хизматининг ҳарбий хизматчиларига, ички ишлар органларининг оддий аскарлар, сержантлар ва офицерлар таркибига ҳамда Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг ходимларига хизматни ўташи (хизмат мажбуриятларини бажариши) муносабати билан тўланадиган пул таъминотига, пул мукофотларига ва бошқа тўловларга;

- Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг, умумий юрисдикция судларининг ва хўжалик судларининг судьялари, шунингдек, прокуратура органларининг мансаб даражаларига (ҳарбий унвонларга) эга бўлган ходимларининг хизмат вазифаларини бажариши муносабати билан олган даромадларига ҳисоблаб чиқарилмайди.

Хулоса ўрнида таъкидлашимиз лозимки, ушбу қонуннинг қабул қилиниши 2015 йил учун тасдиқланган солиқ сиёсати концепциясини амалга ошириш бўйича ҳуқуқий шарт-шароитлар яратади, шунингдек, қонун ҳужжатларининг айрим нормаларини аниқлаштиришга хизмат қилади.

**Зафар РЎЗИЕВ,**

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институти бош илмий ходими, юридик фанлар номзоди, доцент